

Міжнародне право

УДК 341.1/8: 34.05: 340.113

Шульга Євгеній Вікторович

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Шульга Евгений Викторович

*доктор юридических наук, доцент, профессор
кафедры международного права и сравнительного правоведения
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины*

Shulga Ievgenii

*Doctor of Law, Associate Professor,
Professor of the Department of International Law and Comparative Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Шинкарук Наталія Василівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та суспільних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Шинкарук Наталья Васильевна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры международных отношений и общественных наук
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины*

Shynkaruk Nataliia

*PhD in Law, Associate Professor of the
Department of International Relations and Social Sciences
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Ящук Наталія Олександрівна

*студентка магістратури юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Ящук Наталья Александровна

*студентка магистратуры юридического факультета
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины*

Yashchuk Nataliia

*Master's Student of the Faculty of Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ
ЕНЕРГІЇ
ОТДЕЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ АЛЬТЕРНАТИВНЫХ
ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ
SEPARATE PROBLEMS OF INTERNATIONAL LEGAL
REGULATION OF DEVELOPMENT OF ALTERNATIVE ENERGY
SOURCES**

Анотація. У статті досліджено актуальні проблеми розвитку альтернативної енергетики та зміцнення енергетичної безпеки у світі. Значну увагу приділено важливості впровадження та розвитку альтернативної енергетики в контексті забезпечення екологічних прав людини та економічного добробуту. Проаналізовано основні міжнародно-правові договори, що регулюють скорочення викидів парникових газів в атмосферу та застосування альтернативних відновлювальних джерел енергії. Звернено увагу на необхідність посилення ролі міжнародних урядових та неурядових організацій у напрямку забезпечення екологічної

та енергетичної безпеки шляхом посилення функцій нагляду та моніторингу для збільшення можливості впливу на держави, що не виконують положення підписаних та ратифікованих міжнародних конвенцій.

Зроблено висновок про необхідність коригування вектора розвитку інструментів захисту екологічних прав у напрямку його світової глобалізації. Існуюча глобальна концепція розвитку альтернативних джерел енергії потребує змін. Враховуючи, що екологічна проблема є універсальною і, хоча в тій чи іншій мірі, вона все ще стосується кожної особи, незалежно від країни чи національності, обов'язок з охорони навколишнього середовища має бути універсальним, та виконуватись і забезпечуватись не лише на національному, а й врегульовуватись та коригуватись на міжнародному рівні. Відтак, у досліджуваній статті приділяється увага саме висвітленню та дослідженню основних чинників, що гальмують розвиток альтернативної енергетики та окремих проблем міжнародно-правового регулювання досліджуваної теми.

Ключові слова: *міжнародно-правове регулювання, енергетична безпека, альтернативна енергетика, відновлювані джерела енергії, міжнародна енергетична політика, міжнародні організації, енергетична безпека.*

Анотація. *В статье исследованы актуальные проблемы роли международных организаций в направлении развития альтернативной энергетики и укреплении энергетической безопасности в мире. Значительное внимание уделено важности внедрения и развития альтернативной энергетики в контексте обеспечения экологических прав человека и экономического благосостояния. Проанализированы основные международно-правовые договоры, регулирующие сокращение выбросов парниковых газов в атмосферу и применения альтернативных*

возобновляемых источников энергии. Определены основные международные правительственные и неправительственные организации в направлении обеспечения экологической и энергетической безопасности. Обращено внимание на необходимость усиления роли данных организаций путем усиления функций надзора и мониторинга для увеличения возможности влияния на государства, которые не выполняют положения подписанных и ратифицированных международных конвенций.

Сделан вывод о необходимости корректировки вектора развития инструментов защиты экологических прав в направлении его мировой глобализации. Существующая глобальная концепция развития альтернативных источников энергии требует изменений. Учитывая, что экологическая проблема является универсальной и, хотя в той или иной степени, она все еще касается каждого человека, независимо от страны или национальности, обязанность по охране окружающей среды должно быть универсальным, выполняться и обеспечиваться не только правительственными органами суверенных государств, но и международными правительственными организациями. Отмечается, что программы и рекомендации международных организаций разрабатываются непосредственно для отдельных государств с учетом их географического и экономического положения при выборе видов и методов развития альтернативной энергетики.

Ключевые слова: *международно-правовое регулирование, энергетическая безопасность, альтернативная энергетика, возобновляемые источники энергии, международная энергетическая политика, международные организации, энергетическая безопасность.*

Summary. *The article examines topical problems of the role of international organizations in the direction of the development of alternative energy and strengthening of energy security in the world. Considerable*

attention is paid to the importance of the introduction and development of alternative energy in the context of ensuring environmental human rights and economic well-being. Analyzed the main international legal treaties regulating the reduction of greenhouse gas emissions into the atmosphere and the use of alternative renewable energy sources. The main international governmental and non-governmental organizations in the direction of ensuring environmental and energy security have been identified. Attention is drawn to the need to strengthen the role of these organizations by strengthening the functions of supervision and monitoring to increase the possibility of influencing states that do not comply with the provisions of signed and ratified international conventions.

It is concluded that it is necessary to adjust the vector of development of instruments for the protection of environmental rights in the direction of its world globalization. The existing global concept for the development of alternative energy sources requires changes. Given that the environmental problem is universal and, although to one degree or another, it still affects every person, regardless of country or nationality, the obligation to protect the environment must be universal, fulfilled and enforced not only by the government bodies of sovereign states, but also international government organizations. It is noted that the programs and recommendations of international organizations are developed directly for individual states, taking into account their geographical and economic location when choosing the types and methods of developing alternative energy.

Key words: *international legal regulation, energy security, alternative energy, renewable energy sources, international energy policy, international organizations, energy security.*

Постановка проблеми. В сьогоденних умовах стрімкого виснаження світових запасів викопних невідновлювальних джерел енергії

особливої актуальності набуває питання забезпечення енергетичної безпеки та збільшення частки альтернативних джерел енергії. Енергетична безпека виступає важливим фактором не лише забезпечення належних умов існування людини, але і для розвитку економіки будь-якої країни, яка повністю залежить від доступності енергетичних ресурсів в достатній, прогнозованій ціні, кількості та якості [1]. З іншого боку увага міжнародної спільноти прикута до питання збереження навколишнього середовища в межах концепції сталого розвитку, що передбачає, перш за все, необхідність декарбонізації та зменшення негативного впливу паливно-енергетичного комплексу на навколишнє середовище. З огляду на це, розвиток альтернативної енергетики є ключовим питанням для світового співтовариства, що прискорить вирішення проблем екологічної та енергетичної безпеки. Зважаючи на процеси глобалізації у світі дані проблеми перестали бути локальними, а їх вирішення потребує значної міжнародної уваги, з огляду на їх наднаціональний та глобальний характер. Відтак, необхідно вирішити ряд проблем, зокрема проблем міжнародно-правового регулювання розвитку альтернативних джерел енергії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значний інтерес до досліджуваної проблеми, практично немає наукових праць, в яких широко досліджувались проблеми міжнародно-правового регулювання розвитку альтернативної енергетики та зміцнення енергетичної безпеки. Основний акцент останніх років зосереджувався переважно на розгляді системи шляхів національного стимулювання розвитку досліджуваної сфери, часто залишаючи осторонь важливість міжнародного врегулювання цього процесу, а тому ця тема залишається недостатньо дослідженою та актуальною. Проблеми розвитку альтернативної енергетики торкаються роботи В.А. Барінова, С.В.

Венедиктова, Т.А. Ланшина, І.П. Поварича, Б. Прошкіна, С.В. Ратнера, Ю.В. Тихонравова та інших.

Метою статті є висвітлення окремих проблем міжнародно-правового регулювання розвитку альтернативних джерел енергії.

Виклад основного матеріалу. Швидке скорочення світових запасів невідновлювальних джерел енергії та негативний вплив паливно-енергетичного комплексу на навколишнє середовище актуалізує роль альтернативних джерел енергії, використання яких є значним кроком у забезпеченні екологічної та енергетичної безпеки у світі. Існуюча світова концепція підтримки розвитку альтернативних джерел енергетики повинна зазнати змін, оскільки обов'язок по охороні навколишнього природного середовища повинен стати всезагальним і забезпечуватись не тільки органами державної влади суверенних держав, а й представниками міжнародних урядових організацій.

У контексті необхідності спонукання суб'єктів міжнародної спільноти до запровадження альтернативних джерел енергії, на наш погляд, важливою проблемою є донесення до держав-членів міжнародних організацій глобального та природоохоронного типу реального значення запровадження альтернативних джерел енергії як в системі забезпеченні екологічних прав людини, так і економічного добробуту країни. Підсилює вказану тезу необхідність розуміння сьогодні того, що збереження навколишнього середовища в межах забезпечення екологічних прав людини є ключовим завданням для всіх, без виключення країн світу [2], адже природа не поділяється адміністративними кордонами, і забруднення її в одній частині земної поверхні неодмінно спричинить екологічний дисбаланс в іншій.

Наразі в світі існує понад 11 глобальних міждержавних природоохоронних організацій, що займаються безпосередньо захистом екологічних прав громадян шляхом здійснення заходів щодо: поширення

екологічної освіти та екологічного виховання населення; контролю за станом природного середовища; науково-дослідницькою діяльністю щодо охорони довкілля; створення фондів та інших об'єднань зі збереження природи; організації заходів щодо забезпечення безпеки довкілля та покращення екологічної ситуації тощо. Серед них такі міжнародні організації як Організація Об'єднаних Націй (ООН), як основна міжнародна організація, Організація Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Всесвітній дитячий фонд ООН з неформальної дитячої освіти та вихованню дітей та молоді (ЮНІСЕФ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), тощо.

Існують також численний ряд неурядових природоохоронних організацій, що займаються переважно оцінкою стану навколишнього середовища та сприянню екологічного виховання населення. Серед них: Greenpeace, Global Nest, World Society for the Protection of Animals, World Wide Fund for Nature, Global Ekolabelling Network, Global Environment Facility тощо. Так, за даними міжнародної неурядової організації Global Carbon Project наразі у світі через шкідливі викиди, що виробляються шляхом переробки мінеральних ресурсів у енергію виробляється понад 40 млрд. тонн, вуглекислого газу [3]. Головною причиною цього спеціалісти вважають інтенсивне використання вугілля в Китаї, що наразі демонструє стрімкий зріст економічного розвитку.

Справді, не можна недооцінювати рівень впливу теплових електростанцій на навколишнє середовище, які складають кістяк вироблення енергетики у світі. Слід зазначити, що теплові електростанції виробляють енергію шляхом спалювання вугілля, яке на сьогоднішній день сміливо можна назвати найбільш «брудним» енергетичним ресурсом, адже

поміж інших джерел енергії спалювання вугілля чинить найбільшу загрозу для клімату планети Земля, шляхом його зміни.

З огляду на це, міжнародні природоохоронні організації постійно створюють майданчики для обговорення проблем зменшення викидів CO₂ в атмосферу в межах захисту екологічних прав людини та підписують міжнародні договори. Це сприяло прийняттю ряду міжнародних природоохоронних актів, що свідчило про розуміння майбутніх та існуючих екологічних проблем міжнародною спільнотою, серед яких Конвенція про захист працівників від іонізуючих випромінювань (1960 р.) [4]; Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами (1972 р.) [5]; Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1979 р.) [6]; Віденська конвенція про охорону озонowego шару (1985 р.) [7] та Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоневий шар (1987 р.) [8] тощо. Прийняття вказаних актів демонструвало розуміння майбутніх та існуючих екологічних проблем міжнародною спільнотою і поклало початок боротьби з проблемою негативних екологічних антропогенних змін.

Однак, основну роль у обговоренні екологічних викликів невинного економічного зросту, що тягне за собою підвищене виробництво енергії, а отже і викиди CO₂ в атмосферу зіграла Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 р. у Ріо-де-Жанейро, основним актом якої було прийняття Рамкової конвенції про зміну клімату [9]. Конвенція була спрямована на стабілізацію концентрацій парникових газів в атмосфері на рівні, що не допустить небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему Землі і поклала початок глобальному процесу обмеження викидів парникових газів в атмосферу.

Наступним визначним документом став Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, основними завданнями якого, на нашу думку, було підвищення ефективності використання енергії у

відповідних секторах національної економіки; проведення досліджень, розробка, сприяння широкому використанню та впровадженню нових і відновлюваних видів енергії, технологій поглинання двоокису вуглецю та передових сучасних екологічно безпечних технологій заохочення належних реформ у відповідних галузях з метою сприяння реалізації політики та заходів обмеження або скорочення викидів парникових газів тощо [10]. Тобто, Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату було покладено обов'язок на країни-підписанти щодо пошуку та глобальному запровадженню використання альтернативних джерел енергії в економіки країн світу задля досягнення зниження рівня викидів парникових газів в атмосферу.

Основним механізмом реалізації Кіотського протоколу було вибрано шлях торгівлі квотами. Проте протокол не передбачав рівного розподілу зобов'язань серед країн. Країни, що розвиваються не взяли на себе взагалі ніяких зобов'язань, у т.ч. Індія та Китай, обсяги викидів економіки яких збільшувались найвищими темпами. Найбільш суттєві зобов'язання взяли на себе держави Європи, які поряд з Японією були основними ініціаторами Кіотського протоколу, близько 8%. США взяли на себе зобов'язання скоротити викиди на 7%, проте не ратифікували документ [11, с. 26].

Паризька Угода, прийнята в 2015 році була спрямована на реалізацію принципу спільної, але диференційованої відповідальності держав щодо стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2°C, в порівнянні з доіндустріальним рівнем і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5°C, визнаючи, що це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату [12]. На відміну від Кіотського протоколу, яким було встановлено перелік цілей щодо обмеження обсягів викидів Парникових Газів лише для розвинених країн та деяких країн з перехідною економікою, Паризька угода поширює зобов'язання з

обмеження викидів на широку групу країн, що розвиваються – що робить систему зобов'язань з обмеження викидів дійсно глобальною [11, с. 29-30].

Однак, з огляду на те, що вказаним документом не було визначено ані кількісних зобов'язань щодо зниження, або обмеження викидів парникових газів державами-підписантами, ані механізму контролю та застосування юридичної відповідальності за невиконання вказаних завдань можна припустити, що знову ж таки вона буде виконана виключно державами-ініціаторами. Тобто, можна сказати, що з прийняттям ряду вказаних міжнародних договорів міжнародна спільнота поступово підходить до чітких вимог від держав-підписантів до методичного та стрімкого зниження рівню викидів, однак досі невизначеною проблемою залишається відсутність механізму прямого впливу на держави задля спонукання їх до обмеження викидів в атмосферу, що може звести нанівець потуги держав зі сталою демократією перед такими промисловими гігантами, як скажімо Китайська народна республіка.

Як бачимо міжнародно-правове регулювання процесу розвитку альтернативних джерел енергетики є доволі об'ємним та деталізованим. А тому видається доцільним поставити питання, чому ж перехід на «зелені» види видобутку енергетики крокує досить повільно? За нашим переконанням, до розв'язання цієї проблеми необхідно підходити системно. Так, усі основні чинники, які «заважають» (гальмують) процес переходу на альтернативні джерела енергетики, які мають місце на сьогоднішній день, можливо розділити на: проблеми екологічного, економічного, технологічного та адміністративного характеру. При цьому, зауважимо, що незважаючи на їх умовний розподіл, вони усі є взаємопов'язаними. Розглянемо кожну з них по черзі.

Так, до проблем екологічного характеру слід віднести слабкий інтерес правлячої еліти багатьох країн світу до екологічних проблем взагалі та захисту екологічних прав людини і громадянина зокрема. При

цьому варто зауважити, що мова йде не лише про брак політичної волі правлячої верхівки (хоча і він також має місце), а взагалі про настрої населення стосовно захисту власних екологічних прав і прав інших. В Україні, Росії та інших пострадянських країнах, так звані «екологічні політичні партії», постійно втрачають свій рейтинг і не отримують підтримки з боку громадськості. В країнах Африки, Південної Америки, Індії і інших країнах проблеми екології також не користуються попитом. І рідко безумовно не в тому, що стан їх екології є кращим за ЄС або США. Зважаючи на економічний розвиток країн, в центрі уваги знаходяться інші проблеми, як-то боротьба з корупцією, налагодження інфраструктури, соціальної сфери, підвищення матеріального благополуччя населення, забезпечення макроекономічної стабільності та ін. Незважаючи на здійснення державного загального та спеціального екологічного контролю, проблеми екології все ж таки носять здебільшого точковий, фрагментарний характер і вирішуються по мірі надходження. Але як вже було згадано раніше, проблема екології – це проблема загальна. Планета і екологія «не розуміє» адміністративних кордонів, суверенітету держав та їх особистих економічних, соціальних та інших проблем.

Наступна, але не за важливістю є проблема адміністративна. Ми навмисно дали їй найменування саме «адміністративна», а не правова, адже із приведеного вище аналізу міжнародно-правового регулювання досліджуваної царини вбачається, що вона є досить детально врегульованою. Її аж ніяк не можна назвати такою, яка залишилась без уваги. Втім, це не заважає державам-учасникам багатосторонніх міжнародних договорів природоохоронного спрямування нехтувати взятими зобов'язаннями у природоохоронній сфері. Основна проблема, як нам думається, полягає у тому, що саме міжнародне екологічне право є відносно молодою галуззю, і явно спостерігається брак інструментів правового впливу на країни з низьким рівнем захисту екологічних прав з

боку міжнародних інституцій. Фактично єдиним легальним методом на сьогоднішній день є переконання, основний вираз якого має прояв у створенні спеціальних програм по підтримці розвитку альтернативних засобів енергетики та засобів контролю за їх проведенням. При чому, доречно звернути увагу, що і самі контролюючі заходи є досить слабо розвинутими, а застосування методу примусу взагалі суперечить принципам міжнародного права. Наявна конкуренція інтересів держави, що підкріплюється суверенітетом та інтересами міжнародної спільноти не рідко призводить до неможливості вирішити конкретну екологічну проблему. На в'яз чи доцільним є передбачення механізму застосування скажімо армії НАТО, або інших силових заходів для забезпечення екологічних прав громадян припустимо в африканській країні. На сьогоднішній день основними сподвижниками розвитку альтернативних джерел енергетики залишаються міжнародні неурядові організації про які йшлося вище, фінансування яких здебільшого складається з пожертвувань приватних осіб та корпорацій.

Окремою проблемою екологічного характеру є відсутність єдино сформованої концепції щодо екологічності енергетичних джерел. Фактично окреслена проблема є ідеологічною. Так, незважаючи на закріплення чималої кількості норм у міжнародних документах, та всесвітнє проголошення необхідності переходу на альтернативні (зелені) види виробництва енергетики, залишаються питання щодо яких дискусія продовжується. Яскраво це простежується на прикладі енергії мирного атому. Створилась ситуація коли увесь цивілізований світ розколовся на два табори: за атомну енергетику та проти неї. На сьогоднішній день продовжуються жваві обговорення цієї проблеми у Франції, Іспанії та ін. країнах як європейської спільноти, так і інших частин світу. При цьому, одні політичні сили апелюють до ширшого визнання того факту, що без використання енергії атомного ядра неможливо забезпечити швидко

зростаючі енергетичні потреби суспільства і мінімізувати шкідливі викиди в атмосферу, інші ж, в свою чергу, продовжують експлуатувати популярні серед певної частини суспільства протестні атому настрої. Зіставлення цих процесів в різних країнах призводить до досить цікавих висновків [13].

Вищеозначена проблема двоякого відношення до атомної енергетики яскраво вказує і на іншу проблему запровадження альтернативних джерел енергетики – економічну. Так, атомна енергетика дійсно залишається найбільш рентабельною. Інші види видобутку електроенергії поступаються атомної і навіть енергії джерелом видобутку якої є спалювання вугілля. Хоча в цьому аспекті слід зробити ремарку, що інвестування на сьогоднішній день у альтернативні засоби енергетики є перспективним, особливо це стосується геліоенергетики та геотермальної енергетики, яка за останні роки набула широкого розповсюдження.

Зауважимо, що у статті звернено увагу на основні проблемні питання, однак перелік окреслених нами перешкод розвитку альтернативних джерел енергетики в світі не є вичерпним.

Висновки. Підводячи підсумок, вважаємо, що глобальне запровадження та посилений розвиток альтернативних (відновлювальних) джерел енергії допоможе зменшити негативний вплив паливно-енергетичного комплексу на навколишнє середовище та зміцнити стан енергетичної безпеки у світі. Однак, перехід на «зелені» види видобутку енергетики відбувається досить повільно через наявність ряду проблем, що гальмують цей процес переходу, зокрема їх можна розділити на: проблеми екологічного, економічного, технологічного та адміністративного характеру, які в свою чергу є взаємопов'язаними.

Так, до проблем екологічного характеру слід віднести слабку зацікавленість правлячої верхівки багатьох країн світу до екологічних проблем та захисту екологічних прав людини та громадянина зокрема. Водночас, окремою проблемою залишається відсутність єдино

сформованої концепції щодо екологічності енергетичних джерел, зокрема це простежується на прикладі двоякого відношення до застосування атомної енергетики.

Щодо проблеми економічного характеру, то незважаючи на те, що деякі види електроенергії поступаються атомній в частині їх рентабельності, проте інвестування у альтернативні засоби енергетики стає перспективним.

Адміністративна проблема на противагу іншим є досить детально врегульованою, втім основним чинником гальмування переходу на альтернативні джерела енергії є те, що саме міжнародне екологічне право є відносно молодого галуззю, відповідно явно спостерігається недостатність інструментів правового впливу на країни з низьким рівнем захисту екологічних прав з боку міжнародних інституцій.

Відтак, існуюча світова концепція підтримки розвитку альтернативних джерел енергетики повинна зазнати змін, зокрема процес світової глобалізації має бути переорієнтований з суто економічного на соціальний та екологічний.

Література

1. Shulga I., Kurylo V., Gyrenko I., Savych S. Legal regulation of energy safety in Ukraine and the European Union: Problems and perspective. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. № 8(3). P. 439. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/896/891>
2. Shulga I., Kalayanov D., Shynkaruk O., Shytyi S., Ivanov F. Introduction of Alternative Sources of Energy as a Tool for Provision of Environmental Human Rights. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. № 9(1). P. 141. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/972/969>
3. На планеті збільшуються викиди вуглекислого газу. BBC World Service. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41976830>

4. Конвенція про захист працівників від іонізуючої радіації: Конвенція, Міжнародний документ від 22.06.1960 № 115 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_116
5. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами: Конвенція, Міжнародний документ від 29.03.1972 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126
6. Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані: Конвенція, Міжнародний документ від 13.11.1979 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_223
7. Віденська конвенція про охорону озонового шару: Конвенція, Міжнародний документ від 22.03.1985 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_088
8. Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар: Протокол від 16.09.1987 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_215
9. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Конвенція, Міжнародний документ від 09.05.1992 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044
10. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату: Протокол, Міжнародний документ від 11.12.1997 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801
11. Огляд реалізації основних положень Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату та зобов'язання країн-членів ОЕСР і Євросоюзу щодо виконання рекомендацій Паризької Конференції.

Підготовлено відділом інформаційно-аналітичної роботи департаменту міжнародного співробітництва та євроінтеграції. Київ. 07/2017. С. 107.

URL: https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/3.-Osn_polozh_SOR21.pdf

12. Паризька угода: Угода, Міжнародний документ від 12.12.2015 р. // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161

13. Большинство трезвомыслящих политиков мира выступают за развитие атомной энергетики. Атомная энергетика. URL: <https://www.atomic-energy.ru/blogs/2012/02/11/30788>

References

1. Shulga I., Kurylo V., Gyrenko I., Savych S. Legal regulation of energy safety in Ukraine and the European Union: Problems and perspective. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. № 8(3). P. 439. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/896/891>
2. Shulga I., Kalayanov D., Shynkaruk O., Shytyi S., Ivanov F. Introduction of Alternative Sources of Energy as a Tool for Provision of Environmental Human Rights. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. № 9(1). P. 141. URL: <https://ecsdev.org/ojs/index.php/ejsd/article/view/972/969>
3. Na planeti zbilshuiutsia vykydy vuhlekysloho hazu. BBC World Service. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41976830>
4. Konventsiiia pro zakhyst pratsivnykiv vid ionizuiuchoi radiatsii: Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument vid 22.06.1960 № 115 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_116
5. Konventsiiia pro mizhnarodnu vidpovidalnist za shkodnu, zavdanu kosmichnymy obiektamy: Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument vid

- 29.03.1972 r. // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126
6. Konventsiiia pro transkordonne zabrudnennia povitria na velyki vidstani:
Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument vid 13.11.1979 r. // Baza danykh
«Zakonodavstvo Ukrainy». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_223
7. Videnska konventsiiia pro okhoronu ozonovoho sharu: Konventsiiia,
Mizhnarodnyi dokument vid 22.03.1985 r. // Baza danykh «Zakonodavstvo
Ukrainy». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_088
8. Monrealskyi protokol pro rehovyny, shcho ruinuiut ozonovyi shar: Protokol
vid 16.09.1987 r. // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_215
9. Ramkova konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro zminu klimatu:
Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument vid 09.05.1992 r. // Baza danykh
«Zakonodavstvo Ukrainy». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044
10. Kiotskyi protokol do Ramkovoï konventsii Orhanizatsii Obiednanykh Natsii
pro zminu klimatu: Protokol, Mizhnarodnyi dokument vid 11.12.1997 r. //
Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801
11. Ohliad realizatsii osnovnykh polozhen Kiotskoho protokolu do Ramkovoï
Konventsii OON pro zminu klimatu ta zoboviazannia kraïn-chleniv OESR i
Yevrosoiuzu shchodo vykonannia rekomendatsiï Paryzkoï Konferentsii.
Pidhotovleno viddilom informatsiïno-analitychnoï roboty departamentu
mizhnarodnoho spivrobitnytstva ta yevrointehratsii. Kyïv. 07/2017. S. 107.
URL: [https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/3.-
Osn_polozh_SOR21.pdf](https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/3.-Osn_polozh_SOR21.pdf)

12. Paryzka uhoda: Uhoda, Mizhnarodnyi dokument vid 12.12.2015 r. // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161
13. Bolshinstvo trezvomyslyashchikh politikov mira vystupayut za razvitie atomnoy energetiki. Atomnaya energetika. URL: <https://www.atomic-energy.ru/blogs/2012/02/11/30788>